

Mees ja Eesti

Mees ja Eesti

ABC Arendus 2007

Toimetanud: Siim Ausmees

Kujundanud: Mark-Erik Mogom

Joonistanud: Marge Käsper

Raamatu avaldamisele aitasid kaasa:

Avatud Eesti Fond
Open Estonia Foundation

sotsiaal
ministeerium

MediNet

INTERNATIONAL LTD

A MEMBER OF **MEDA** GROUP

ISBN: 978-9949-15-323-7

Trükitud OÜ Greif trükikojas

© MTÜ ABC Arendus 2007

Sisukord

Olav Aarna - Eesti mees feminiseeruva kõrgharidusmaastikul	5
Aivar Kokk – Perekond on kõige tähtsam	7
Trivimi Velliste – Eesti mehe nõiaring	9
Andres Põder – Mees kui perekonna alustala	12
Agu Laius – Mees on surutud väärtusvaeguse mudelisse	16
Paul Varul – Mehelik mees on enesekindel	19
Mart Sõrg – Mees ja Eesti	21
Priit Pullerits – Meeste margi trööpajad	25
Doris Kareva – Õrn mees	28
Laine Jänes – Mees ja naine	31
Katri Raik – Naised on meeste sõbrad ja mehed on naiste sõbrad	33
Urve Tiidus – Mees vormib naise	36
Nelli Kalikova – Miks ma armastan mehi?	40
Maimu Berg – Mees ja naine	46
Mart Laar – Mida mees tahab?	48
Sulev Valner – Eesti (mees) vajab aega	51
Jaan Kaplinski – Ole meheks!	53
Tarmo Leinatamm – Maniana ja mees	57
Kristo Ausmees – 25 aastaga euroopa tervemate hulka	59

Eesti mees feminiseerival kõrgharidusmaastikul

Olav Aarna, Eesti Teaduste Akadeemia liige

Aastakümnetega oleme peaaegu ära harjunud sellega, et õpetajakutse käib kokku õrnema sooga. Samasse nimistusse kuulub ka arstikutse. Teisalt on arenenud riikides pikka aega probleemina käsitatud naiste vähest huvi insenerikutse, laiemalt tehnika-, loodus- ja täppisteaduste vastu.

Viimase 15 aastaga on üliõpilaste arv Eestis kasvanud enam kui 2,5-kordseks – üheksakümnendate aastate esimese poole umbes 25 tuhandelt enam kui 68 tuhandeni. Selle põhjuseks on nii kõrgharidussüsteemi mitmekesisemaks ja paindlikumaks muutumine kui ka hariduse järjest suurenev väärtustamine noorte hulgas. Kõrgharidust omandab enam kui 40% 20-aastastest noortest. Teisisõnu, Eestis on kõrgharidus muutunud massiliseks haridusliigiks. Kurdetud on, et liiga suur osa tudengitest valib nn pehmed erialad – humanitaaria, sotsiaalteadused, äri- või haldusjuhtimise, juura.

Eelkirjeldatud arengute taustal hakkab silma Eesti kõrgharidusmaastikul viimasel aastakümnel süvenenud soolise ebavõrdsuse kasvu trend. Kui 1993/94 õa oli naisüliõpilaste osatähtsus 51%, siis 2001/02 õppeaastaks jõudis see 62%-ni ja on sinna püsima jäänud. Kui vaadata õppevaldkondi, siis tehnika valdkonnas on see 27%, õpetaja- ja arstikoolituses aga 90 %.

Kiiresti on tudengkonnas kasvanud 30-aastaste või vanemate osakaal – 1993. aasta 8%-lt ligi 20%-ni täna. Seejuures on nende hulgas selges ülekaalus naised. Tähelepanuväärne on ka see, et tasulistel kohtadel õppijate hulgas on naisüliõpilaste osakaal tunduvalt väiksem kui nn tasuta kohtadel õppijate hulgas.

Mida me sellest eilsete, tänaste ja homsete tudengitena, isade ja vanaisadena arvama peame? Ehk on tegemist mõne geneetiliselt määratletud erinevate soorollide ilminguga? Või on põhjused eelkõige ja eranditult ühiskonnast tingitud? Kus on selle nähtuse sügavamad juured?

Arvan, et selline areng ei ole igal juhul Eesti ja eesti meeste jaoks soovitatav. Pean jätkuvalt soovitavaks 50:50 lähedast jaotust. Olukorra muutmiseks otsiksin ma aga kõige viimasena abi sookvootide kehtestamisest.

Perekond on kõige tähtsam

Aivar Kokk, Maavanem Kalevipoja tegude maalt

Tänapäeva meestel jääb ikka vähem ja vähem aega pere jaoks.

Paljud mehed käivad "parematel jahimaadel" ehk välismaal tööl. Need, kes on jäänud Eestimaale karjääri taga ajama, lahkuvad kodust varahommikul ja jõuavad tagasi hilisõhtul. Nende eesmärgiks on saanud paremini elamine, kuid selle nimel satub tihti ohvri rolli perekond.

Töökollektiividest on saanud meeste "uued pered". Nendega veedetakse suurem osa ajast ja ka igasugused üritused toimuvad tihti ilma abikaasadeta. Kui ükskord koju jõutakse, siis tahetakse lihtsalt vaikust ja puhkust. Ei leita enam ühiseid teemasid jutuajamiseks ega soove midagi koos teha, sest töönädal on imenud nad lihtsalt tühjaks.

Ei aita enam see, kui hommikul teed lastele süüa ja viid nad kooli ning jätad naisukesele hommikukohvi tilkuma. See tundub naisele nii tühine. Sa kutsud oma naise kaasa erinevatele üritustele, kuid saabudes üritusele hakkad suhtlema teiste inimestega ja su abikaasa tunneb end jälle üksikuna. Lapsed unustavad sinu hääle ja tunnevad sind ühel päeval ära ainult foto järgi. Töölt koju jõudes tundub naise iga küsimus või lause norimisena ja sa ei suuda kuuldavale tuua neid vastuseid, mida su abikaasa sinult ootab. Naine ärritub iga väiksemagi asja peale, sest ta on väsinud sinu ootamisest ja tuhmuma hakkab lootus, et kunagi võiks see tormamine lõppeda.

Ja siis ühel päeval leiad sa ennast üksikuna. Sul on küll tore töökollektiiv, aga kadunud on sinu Kodu, sinu head suhted abikaasa ja lastega. Sa märkad äkki, et su lapsed on suureks kasvanud, et nad on leidnud endale abikaasad ja sa oled saanud vanaisaks. Ehk on siis juba hilja ärgata ja mõelda, mida oleks saanud teisiti teha.

Kas see tundub teile kuidagi tuttav? Ma loodan, et ei. Aga kui siiski, siis on viimane aeg midagi kiiresti ette võtta.

Võib alustada sellest, et laupäeva hommikul koos naisukesega voodis logelega, tõustes teha oma musile kohvi, tuua talle värsked lehed ning

rääkida sellest, mis tundub, et on läinud valesti. Siis võtta kaasa lapsed ja minna õue, loodusesse kepikõnnile, hingata värsket õhku ja alustada kõike otsast peale - aga nüüd õigest otsast, mõeldes kõigepealt perele, oma tervisele ja alles siis kõigele muule, sealhulgas tööle.

Tihti räägitakse valikutest. Sellest, et üks peab olulisemaks tööd ja karjääri ning teine hoopis kodu ja perekonda. Mina ei tea küll kedagi, kes oleks vabatahtlikult valinud prioriteediks tööelu. Õigupoolest valikut ei olegi: kui tahad, et lapsed oleksid korralikult söönud, riides ja haritud ning kodul kindel katus peal, siis lihtsalt peab selleks piisavalt palju raha teenima. Karjääri valinud mehed aduvad ilmselt ka ise, et niimoodi pole hea, kuid nad ei arva ka, et parem oleks rohkem kodus pere keskel olla ja nuputada, kuidas sentidega järgmise palgapäevani välja venitada. Seepärast ei ole õige öelda, et need, kel elus esikohal töö, teeksid midagi väga valesti. Neil lihtsalt puudub alternatiiv.

Ehkki Eesti areng on olnud kiire, elame me ikka veel n-õ üleminekuühiskonnas. Samalaadses olukorras on olnud varem teisedki Euroopa riigid ning seal on tänase edu ja õitsengu toonud omaaegne ränk töörabamine.

Kuid ebanormaalse töörabamise aeg saab kord otsa. Ühiskonna materiaalne kindlustatus jõuab tasemele, kus normaalseks äraelamiseks ei pea pereisa enam pikki tööpäevi tegema ja nädalavahetustel töötama ning tal jagub oluliselt rohkem aega, tähelepanu ja jõudu kodu jaoks. Usun, et Eesti riik võib selleni jõuda juba kümne aasta pärast. Ühiskonna jaoks on see lühike, pere jaoks aga väga pikk aeg.

Soovin, et pereisadel ja -emadel jätkuks kannatlikkust ja üksteisemõistmist ning et perega koos veedetud aega - nii vähe või palju, kui seda parasjagu on - ei täidaks vastastikused süüdistused ja pahandused, vaid üksnes perekonnale omane soojus ja ühtehoidmine.

Mees, hoia oma peret! Hoia neid, kes sind tegelikult armastavad, nii nüüd kui vanaduspõlves.

Eesti mehe nõiaring

Trivimi Velliste, Riigikogu liige

Meie meestest kõneldes jõutakse harilikult kiiresti tõdemuseni, et mehed on justkui omadega läbi. Küll on nad hoolimatud, endassetõmbunud, raskemeelsed, enesekesksed. Halvemal juhul öeldakse, et mehed on lihtsalt sead. Kus suitsu, seal tuld. Milles on asi? Kus peituvad vajakajäämistest või koguni allakäigu põhjused? Ja kas mehed on naistest kehvemais seisus?

Muidugi on põhjusi palju ja need on mitmekihilised, ulatudes ajas tagasi kaugele. Loomuomadused on teatavasti suurel määral pärilikud, vähesemal määral keskkonna toel õpitud. Kindlasti ei mõju rahva arengule hästi sõjad, suured mässud, võõraste rahvaste vägivald.

Eestlaste viinalembusest on räägitud palju. Fr. R. Kreutzwaldi „Viina katku” ei unustata meelde tuletamast. Kui uskuda vanu kroonikaid, on Eestis alati palju joodud. Kui mõelda ka soomlaste joomalembusele või Põhja-Venemaa tavadele (tegemist on ju keelelt ja kultuurilt slaavistunud põliste soomeugrilastega), aga ka üldse metsarahvaste nõrkusele viina vastu, siis kerkib küsimus: kas põhjus pole mitte geneetiline?

Eesti mehe arengu kuldaeg oli omariikluse süünd. Vabadus saadi kätte eestlaste seni ainsas teadaolevas võidukas sõjas. See mõjus sadade tuhandete eesti meeste enesetundele murranguliselt. Uhkusega asuti oma riiki ehitama ja isamaalisus polnud mingi sõnakõlks, vaid loomulik hingeseisund. Oli nii palju teha, saavutused olid nii silmatorkavad, et paljud mehed leidsid eneseteostuse maa harimises sõna otseses mõttes, aga eriti just ülekantud tähenduses. 1930ndate lõpuks jõuti väga kaugele.

Krahh tuli järsku, suurele enamikule täiesti etteaimamatult. Oma kodu kaitsmine on iga normaalse mehe üks esmaseid vajadusi. Aga kodu oli väga raske kaitsta, sest maailm oli tõesti põrguks muutunud. Lõpuks võeti vastu vaenlase number kaks relvad, et peatada surmavaenlane – vaenlane number üks. Olukord oli rohkem kui skisofreeniline, isegi oma

lipu all ei saanud sõdida. Kaotused olid kohutavad – just meeste osas, eriti just viljakas eas meeste osas. Kes ellujäänulist polnud üle mere põgenenud, see varjus metsa.

Ja mida pidid tegema naised? Noored naised! Nad pidid ootama ja lootma.

Perekonnad olid lõhutud, lapsed olid pooleldi või päriselt orvud. Ühiskonnas oli pärast Teist maailmasõda suur meeste puudus. Millised pered said sellises maailmas sündida? Kust sai alguse tava, et lapsed kasvasid üles ilma isata?

Esialgu kasvasid lapsed isata selle tõttu, et isa lihtsalt polnud enam. Aeg läks aga edasi, meeste ja naiste arv tasakaalustus, ent ainult mehaaniliselt.

Isata kasvanud poisid ei võinudki õigeks isaks saada, sest nad ei teadnud, mida isaks olemine tähendab. Ega siis naise viljastamine pole veel mingi isaks saamine. Ja see nõiaring kestab, sest isad – nagu nüüd on kombeks öelda – tõmbavad uttu. Ja noored naised teavad ja kardavad seda ning räägivad, et parem on minna välismaalasele mehele, sest need tunduvad kuidagi turvalisemad.

Kuidas seda nõiaringi katki murda? Kuidas saada üle ajaloo haavadest, mis on palju sügavamad, kui enamik meist on valmis tunnistama? Lihtne vastus oleks: ime peaks sündima! Aga mis see ime oleks? Kuidas see sünniks?

Suured muutused ühiskonnas saavad teoks, kui aeg on küps. Kui olukord lihtsalt januneb paranemise järele. Võib-olla sünnib mõni karismaatiline rahvajuht – nagu kunagi Jeesus Kristus – ja talle hakatakse üha kasvaval määral järgnema. Seda kõigi raskuste ja tõkete kiuste.

Oleme üsnagi parun Münchhauseni olukorras, kes peab end ise juukseid pidi soost välja tõstma. Aga kui Kristus appi tuleb, küllap siis saame hakkama. Igatahes mina olen suur optimist ja usun, et eesti mehest saab jälle asja. Aga see võtab palju aega!

Mees kui perekonna alustala

Andres Pöder, Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku peapiiskop

Kuidas näeb ristiusk mehe rolli? Sellest tuleb tänapäeval paratamatult kõnelda suurte sotsiaalsete muutuste nagu agraar- ja industriaalühiskonna kujundatud peremudeli lagunemise ning feministliku liikumise ja mehe identiteedi hägustumise taustal. *Pealtnäha on kui mees...*, iseloomustab mehi ajastu lööklaul, ja selgitab, et tegelikult on tegu kalaga. Tal on isegi seksuaalsed tarbed, aga mees ta ei ole. Kas ongi see vajalik?

Piibli käsitluses lõi Jumal inimese meheks ja naiseks – see tähendab kahesooliseks olendiks. See ei ole üksnes dogmaatiline väide, vaid tuvastatav lihtsa vaatluse teel. Mõtteviis, mis näeb inimest ühesoolisena (unisex) või sootuna ja püüab igapäeva elu vabastada sootunnustest, alavääristab ja desorienteerib inimest. Tegemine on teatud laadi soolise diskrimineerimisega. Kaasaja õiguskord peaks tagama vabaduse olla mehel täiel määral mees ja naisel tõeline naine.

Soolisus ei piirdu üksnes füsioloogiliste erinevustega, vaid liidab endasse ka psühholoogilised ja sotsiaalsed eripärad. See, kui hästi viimased haakuvad esimesega, sõltub paljuski kasvatusel ja kultuuril. Sotsialiseerumine võib mehe ja naise rolli, nende identiteeti tugevdada või hägustada, aidata luua sisemist kindlust ja käitumuslikku stabiilust või ka vastupidi. Tähtis ei ole niivõrd see, kas üks või teine amet, riietus või tava peaks igipõliselt kuuluma ühe soo juurde, kuivõrd see, et eristust ennast aktsepteeritaks. See loob aluse ka mehe ja naise rolli paremale mõistmisele ja ümberkujundamisele kaasajas.

Loomislool fundamentaalne arusaam on, et inimsoo edasikestmine toimub läbi (ühe) mehe ja (ühe) naise teineteist täiendava kaksikliidu. Parim vorm selleks on abielu. Abielu on esmane ja väikseim pere- ja ühiskond, kus mees on üheks alustalaks. Uus Testament väärtustab ka vallalisust ja inimese ühiskondlikku missiooni, kuid soorolli tuleb mehel täita eelkõige abikaasa ja isana. Kuidas see tal õnnestub ja mis on siin esmatähtis?

Piibli käsitlesele on sageli ette heidetud mehe valitsevat positsiooni. Tõsi. 1.Mo 3:16 on sellest juttu kui pattu langenud ja Jumalast eemaldunud inimeste ebalooslikust olukorrast. Meeste despotlikku, egoistlikku hoiakut kohtame ajaloos kahjuks sageli. Ometi on mees ja naine Jumala ees võrdväärsed, hoolimata nende erinevast rollist. Just selles mõttes ütleb apostel Paulus, et Jumala ees *pole meest ega naist, sest te kõik olete üks Jeesuses Kristuses Jeesuses* (Gl 3:28). Ülesande ja eelistatuse segiajamine on alaväärsuse, valu ja vihkamise peamisi põhjusi.

Paulus räägib küll ka sellest, et *mees on naise pea* nagu Kristus on iga mehe pea ja Jumal on Kristuse pea (1Kr 11:3), kuid kindlasti ei ole siin juttu eelisseisundist, vaid esmajoones vastutusest, tähelepanust, hoolimisest ja teenimisest. Kes teist *tahab saada suureks, olgu teie teenija*, rõhutab Jeesus (Mt 20:26). 1. Peetruse kirjas öeldakse: *Mehed, elage mõistvalt naisega kui nõrgema astjaga. Osutage naistele austust nagu elu armuanni kaaspärijatele* (3:7). Tegu on rüütellikkusega parimas mõttes. „Rüütel“, kes oma võimule või füüsilisele üleolekule toetudes jätab abikaasa üksi tegema ebameeldivaid kodutöid ning veedab ise aega meelisharrastuste, sõprade või sõbrannadega, on õigupoolest reetur ja abielurikkuja.

Olen pannud tähele, et viimasel ajal suureneb järjest pruutide arv, kes soovivad, et laulatusel isa nad altari ees peigmehele üle annaks. Varasema traditsiooni kohaselt tulid abiellujad ise käsikäes kirikusse. „Kas teile tõesti meeldib see vana patriarhaalne tava?“ olen pruutidelt küsinud. „Jaa! See on nii tore, kui tunnen, et minu eest vastutatakse ja minu eest hoolitsetakse,“ olen saanud vastuseks. Mehe vastutus oma armastatu, oma pere eest, tema truudus ja ustavus teevad temast perekonna alustala. Kindlasti ei suuda ta seda ülesannet täita, panustades üksnes tööle ja raha teenimisele. Kui abikaasast saab ainult kokk, lapsehoidja või pesumasin, lakkab perekond olemast. Mees osutub siis vaid õlekõrreks Emajõel.

Veel enam tulevad samad aspektid esile isarolli puhul. Jeesus on rääkinud kuulsa mõistujutu kadunud pojast. Seal kasutatakse isa armastust ja ustavust, et kirjeldada Jumalat. Millise loo räägiks Jeesus nüüd, kui enamik eesti lapsi sünnib väljaspool abielu ja väga paljud

kasvavad ilma isata? Kas loo kadunud isast? Pole siis imestada, et sellises ühiskonnas on raske mõista ka taevast Isa. Lapse loomupärane usaldus inimsuhete, maailma ja eksistentsi aluste vastu on varakult kõikumale löönud.

Teame, et tüdrukutele on enamasti esmatähtsad suhted ja tunded, poistele tegevus ja tasakaalukus. Mehed ei nuta! Üksnes emast siin ei piisa. Tervikliku eluhoiaku kujunemiseks on vaja ka isa armastust ja eeskujut, seda loomupärast emotsionaalset kasvukeskkonda. Emade hoolitsus vajab täienduseks vastutust ja kontrolli, mis traditsiooniliselt on olnud isade ülesandeks. Ka Piibel näeb seda nõnda (Hb 12), kuid manitseb: *Isad ärge riiege oma lastega, et nad ei muutuks araks* (Kl:21). Isa kui perekonnapea suurim saavutus ei ole niivõrd majandusliku toimetuleku tagamine, kuivõrd pere moraalse aluspõhja, vaimse vundamendi rajamine.

Kui palju me sellele mõtleme? Räägitakse veinikaupmehest, kes seisab kelmuses süüdistatuna kohtu ees: „Härra kohtunik, ma olen süütu! Minu lapsed segasid vett veini sisse.“ Lapsed kutsutakse tunnistajatena aru andma. „Kas te segasite vett veini sisse?“ „Jah, mängides.“ „Mida te siis mängisite?“ „Veinikaupmeest!“.

Püha Augustinus meenutab *Pihimustes* oma isa, keda kõik kiitsid selle eest, et ta tegi pojale ülejõu käivaid kulutusi, andes talle isegi võimaluse minna kaugele õppereisile. *Samaaegselt ei hoolinud seesama isa üldsegi, milliseks kasvan ma Sinu jaoks või kuidas on mu kõlbelise puhtusega*, teeb poeg etteheite. Sügavamas mõttes on isa ja mehe roll, nagu inimeseks olemise roll tervikuna, preestriroll – ennastületava armastuse, õigluse ja tõe vahendaja roll. See õnnestub seda paremini, mida kindlamalt ise seistakse kindlal alusel – Jumala armastusel.

Mees on surutud väärtusvaeguse mudelisse

Agu Laius, Jaan Tõnissoni Instituudi juhataja

Edu Eestis on võrdsustatud isiku raha ja rikkusega ning oleme kuulutamas seda riiklikuks eesmärgiks. Mees on mees, kui toimetab seal, kus liigub raha. Edu tuleb turul, olgu valgel, hallil või mustal. Väikese osa isikute väärtuskaalale allutatakse kogu ühiskond. Ühiskonna elujõuks olulised moraalsed väärtused on tõrjutud tahaplaanile.

Mees peab olema edukaim edukate hulgas. Selleks peab ta tegutsema äris, poliitikas või ajakirjanduses, parim, kui mingil määral neis kõigis. Ikkani, et materiaalne edu välja paistaks ning enda kõrgus ja teiste madalus nähtaval oleksid. Elame jätkuvalt patriarhaalse elukorralduse tingimustes. Raha teeb arvamuslimidriks, raha annab võimu. Võim annab võimu teha raha. Mehed istuvad Riigikogus, volikogudes. Paljud selleks, et olla rahale lähemal.

Edu on konkurents, sageli halastamatu konkurents. See on väljapoole suunatud tegevus, millel ei ole pistmist meie rahuloluga oma elu üle. Pigem vastupidi – oma rahulolematust püüame mahendada teistele ära tehes ja ära pannes. Kõike seda võimendab meedia.

Edu tähendab pidevat võistlust, teistest üleoleku tõestamist. Edukuse mõõtkavaks on raha. Sellisena on edu võrreldav ja mõõdetav. Mõõtkava omakorda määrab edu tähenduse. Sellist väärtuskaalat kinnistatakse kõikvõimalike TOP-ide koostamisega. Tulemuse poole püüeldakse sageli vahendeid valimata.

Rahaedu – maksimumi saavutamine – on ühekülgne ja ohtlik eesmärk, olles sageli saavutatav tervise hinnaga. Igal ajahetkel võitlus. Sellisel edul on kallis hind. Nii põletakse kiiresti läbi ja see kajastub ennekõike tervises. Eduka mehe tervist eirav käitumine on seadnud ohtu ühiskonna jätkusuutlikkuse. Väärikus ja vaimsus ning püüdlus elada sisukalt on taandatud tagaplaanile. Elu viimasel veerandil tagasi vaadates vaevalt tuntakse rahuldust keskendumisest sellisele edutaotlusele. Eriti, kui ollakse jäänud üksi.

Ühiskonnas on väärtusvaegus - igapäeva elu praktika on nihestanud meie väärtushinnangud. Toimiv väärtuskaala soosib korruptsiooni. Edu tagaajamine nõuab sammumist riski piiril, sageli konkurendiga võrreldes sammu-paar piirile lähemal, isegi üle piiri käimist, õgvendades moraalinormid olematuks. Sellist väärtuskaalat tsementeeritakse seaduste kaudu. Seaduste mõte ja eetilised põhimõtted ahendatakse JOKK-ini. Kogu elu on kommertsialiseeritud ja politiseeritud.

Toimiva väärtuskaala alusel oleme viinud ühiskonna tasakaalust välja. Ülesehitatud eduühiskonna äärealadel hariduses, kultuuris, sotsiaalvaldkonnas ja kodanikuühendustes tegutsevad ning ühiskonna turvalisuse eest seisvad mehed ei mahu kuidagi kehtivasse eduskaalasse. Kuulutame - nad jäägugi oma liistude juurde!

Pealesurutud väärtuskaala sunnib meest olema sõltumatu. Suhted põhinevad rahal. See viib lähedusest hoidumiseni. Edu on purustanud perekonnad. Purunenud pereelu rohkendab halba tervisekäitumist.

Solidaarsusse ja sidususse kui euroopaliku väärtuskaala alustesse suhtume üleolevalt, sest need ei mahu meie rahaedu kitsastesse raamidesse ning oleme valmis kuulutama need illusioonideks. Me ei teadvusta, et ühiskond lakkab toimimast, kui enamuse huvid ja vajadused jäävad nende endi mureks.

Sidusust ja solidaarsust taotlev ühiskond tähendab tasakaalu ja välistab enesehävitaliku ülemäärase konkurentsi. Ka Eesti peab väljuma väärtuste vaakumist. Eesti mees on vaja sellest oravarattast välja aidata. Eesti mees vajab abi, vajab tasakaalustajat. Seda abi ja tasakaalu suudavad anda naised. Seda nii äris kui ka poliitikas. Naise roll peab neis sfäärides kasvama. Mees muudab ühiskonna hierarhiliseks ja killustatuks, naine sidusaks ja kooshoidvaks. Kas ühiskonna tervis võimaldab selle kursimuutuse ise ette võtta või vajame kirurgilist – kvoote rakendavat – sekkumist? Kindlasti on aga aeg küps IV Rahvusliku Kasvatuse Kongressiks.

Mehelik mees on enesekindel

Paul Varul, Tartu Ülikooli professor

Mees peab olema mehelik, selles ei ole kahtlust. Mis aga teeb mehe mehelikuks? Kindlasti on siin palju tegureid, täna tahan rõhutada ühte olulist aspekti – edukust ja enesekindlust.

Mehelikkuse vaata et tähtsaimaks mõõdupuuks on olla edukas. Edukas olla ei tähenda aga üksnes palju teenida, olla tuntud, olla valitud jne, nagu paljudel juhtudel arvatakse. Iseenesest ei ole pürgimises olla edukas midagi halvustamisväärset, otse vastupidi – mees peabki püüdma olla edukas. Peamine selle juures on – millisel viisil ning mis hinnaga. Siit algavadki probleemid. Ei tasu püüda olla edukas iga hinna eest, see võib tekitada pettumust ja stressi koos kaasnevate tervisehädadega. Parem tee midagi, mida Sa hästi oskad ja mis on teistele vajalik. See annab Sulle enesekindlust, edukus tuleb siis iseenesest. Minu arvates on väärtuslik ja edukas mees see, kes midagi tõeliselt hästi oskab, kes on professionaal omal alal. Kui mees on hea treial, insener, õpetaja, õppejõud jne ning suhtub oma töösse ja iseendasse lugupidavalt, hindavad tema tööd ja teda ennast ka teised. Oskus midagi hästi teha ja selle üle uhkust tunda tekitab enesekindluse. Enesekindel mees saavutab alati rohkem kui ebakindel. Kui oled sattunud aga Sulle mittesobivale alale, kus kõik ei tule välja nii nagu vaja, teised tunduvad edukamad ja osavamad, tekib oht püüda iga hinna eest tõestada, et ma ei ole kehvem. Sihikindluse ja töökusega saavutab palju, kuid kui “asi ikkagi ei istu”, võib tekkida rahulolematus iseendaga, pettumused ja stress.

Väärtuslikuks teeb mehe see, kuidas ta oma tööd teeb, mitte niivõrd see, mida ta teeb. Kui töötada valdkonnas, kus Sa ei suuda olla professionaal, on alaväärsustunne ja kompleksid kerged tekkima. Kompleksiga mees ei ole enesekindel, ta võib oma saamatuse varjamiseks olla teiste suhtes pahatahtlik ja ebaaus. Niisugustel juhtudel tuleb endalt küsida – kas ma olen õige koha peal? Mida ma suudaksin teha kõige paremini? Vajadusel tuleb teha pööre ning leida enesele “see õige koht”, kus saad olla rahulik, enesekindel ja edukas,

olguigi, et see koht võib näida vähemhinnatum kui see, kus oled praegu, aga ei ole rahul. Hinnatud või vähemhinnatud ei ole töökoht iseenesest, vaid hinnatud saab olla töö tegija, kes on professionaal. Oma ala tõelist professionaali, olgu tehtav töö milline tahes, imetlevad kõik. See võimaldab mehel olla enesekindel ja õnnelik, ühtlasi terve ja rahulik.

Mees ja Eesti

Mart Sõrg, Eesti Panga nõukogu esimees

Statistika armastab kasutada olukordade või arengute iseloomustamiseks keskmisi näitajaid. Nii teame, et keskmine eesti mehe eluiga on üle kümne aasta lühem naiste omast, aga keskmine eesti naine teenib jällegi oluliselt vähem kui mees. Nendes keskmistes on palju infot, kuid paljugi jääb varju.

Kui võtta ülaltoodud kaks näitajat, siis võiks öelda, et keskmine eesti mees pingutab kõvasti pere ülalpidamiseks, mistõttu naistel peaksid rahamured olema seevõrra väiksemad. Teisest küljest on ilmselt mehe vaimne ja füüsiline pinge suurem, mistõttu organism kulub kiiremini ja pole aega oma terviseprobleemidega tegeleda. Võiks retooriliselt küsida, kas sellist Eestit me tahtsimegi, kus naistel jääb abieluperiood lühikeseks ja ees ootab pikk lesepõlv?

Teisest küljest jäävad keskmiste näitajate varju erinevused eesti meeste vahel. Heterogeensusel on omad head küljed, kuid on ka varjupooled. Nii on Prantsusmaal ja Saksamaal islamiusuliste osa ühiskonnas kasvanud kümne protsendini. Autode põletamised ja vastureaktsioonina natsionalistlikud väljaütlemised näitavad seal pingete tekkimist kultuuriliste erinevuste pinnalt. Mustema stsenaariumi nägijad, viidates sakslaste ja prantslaste emigreerumisele palju rahulikumatessse riikidesse, ennustavad Kesk-Euroopa elanike migratsioonilainet ka Eestisse. Seda väljarännet Ida-Euroopasse ennustatakse siis, kui ka keskklass hakkab välja rändama, aga nende säästus ei võimalda eriti kaugemale ja kallisse piirkonda minna. Kas oleme valmis neid integreerima olukorras, kus venekeelse kogukonna integratsioon on siiani pingeid sünnitav? Kuivõrd kodu kaitsemine on traditsiooniliselt olnud meeste õlgadel, langevad pinged eri kogukondade vahel eeskätt meeste õlgadele. Seega on eesti meestele tulevikus oodata täiendavaid probleeme.

Lisaks kultuuri erinevustest tingitud probleemidele põliseestlaste ja uuseestimaalaste vahel, on minu arvates juba tekkinud üsna suured kultuurilised erinevused eri põlvkondade vahel. Mina, olles vanema

põlvkonnaesindaja, eitahaoteselt väita, etnoorus on hukas, kuid mõned noorte tõekspidamised jäävad minuealistele võõraiks. Olen sündinud taluperes, kus juba lapsena võeti mind kaasa kirikusse või palvemajja ja söögi- ning õhtupalve olid igapäevaelu lahutamatud osad. Seetõttu arvan, et kristlikud tõekspidamised on ka minu iseloomu kujundanud. Nii olen arvamusel, et abielu on mehe ja naise liit järglaste saamise eesmärgil ja ei suuda mõista noorema põlvkonna tolerantsust selles küsimuses. Ma leian siamaani, et piibli kümme käsku, sealhulgas *ära valeta, ära varasta* jne on ühiskonnas oluliselt paremad ja odavamad turvalisuse ja õnnetunde tagajad kui Eesti politsei.

Ma olen küll suurema osa oma teadlikust elust elanud nõukogude korra viljastavates tingimustes, kuid kodune kasvatus avaldab ilmselt nüüdki oma mõju. Mulle tundub, et tänase keskealiste põlvkonna maailmavaade kujunes olukorras, kus nõukogude seadusi enam ei tahetud järgida, aga uusi veel polnud. On märgata, et osa võitjate põlvkonnast on üldiselt omandanud sellise maailmavaate, et kõik on lubatud, ainult vahele ei tohi jääda. Olles üsna suure osa oma ajast Tartu-Tallinna vahelisel maanteel, võib seda paljude autojuhtide käitumises selgesti märgata. Ega ükski liiklusmärk ei ole neile täitmiseks, kui vahelejäämise kartust pole. Eks see kõikelubatavuse ilming teeb teistelegi muret. Selle teema võttis üles ka president Ilves uusaastatervituses, kus ta kutsus eestimaalasi austama ja armastama oma riiki. Aga riigi austus väljendub ju esmalt selle seaduste täitmisel.

Euroopa Liidus on Eesti praegu kiirete muutuste keerises, kus globaliseerumine püüab meist kujundada maailmakodanikku. Omal ajal püüdis sama teha nõukogulik kasvatus – kasvatada meist nõukogude rahvast, kes oleks keeleliselt ja kultuuriliselt identne. Mingi jälg on eestimaalastesse sellest nõukogude koolist ka jäänud. Igatahes ettevõtlike uurijad on leidnud, et Eesti ettevõtjate ettevõtluskultuur on rohkem bütsantslik kui euroopalik. Oleks väga kahju, kui sõnapaar *eesti mees* omandaks tulevikus kellegi iseloomustamiseks väljaöelduna sellise varjundi, et seda häbenetakse nagu mustanahalised häbenevad sõna *neeger*. Ei tahaks olla nii pessimistlik kui Mati Unt, kes oma surmaeelses Maalehele kirjutatud arvamuses ei näinud pääseteed. Loomult optimistina arvan, et on võimalik ka uus rahvusluse tõus, nagu

see tekkis 19. sajandi lõpul vastukaaluks venestamispoliitika ahistavale survele. Selline liikumine vajab aga ka liidreid eesti meeste hulgas. Kas tänapäeva eesti meeste hulgas leidub neid, kes võtavad selle ülesande oma õlgadele? Ja kas nendel liidritel jätkub tarkust hoiduda selle liikumise suundumisest Balkani teele?

Kokkuvõttes võib tõdeda, et eri põlvkondade eesti mehed on mingil määral sarnased, kuid ka erinevad. Eesti mehel on ilmselt ka tulevikus ees suured väljakutsed. Loodan, et eestlaslik jonn ja edasipüüdlikkus, mis võimaldas eestlaseks jäädes üle elada seitsmesaja-aastase orjaaja ja viiskümmend aastat nõukogude vaikivat ajastut, aitavad meid ka tulevikus.

Meeste margi trööpajad

Priit Pullerits, ajalehe „Postimees“ vanemtoimetaja

Käepigistus räägib nii paljustki. Judo kahekordsel olümpia pronksmedalimehel Indrek Pertelsonil, kel liitati hästi suur kämmal, on see niivõrd tugev, et teeb kohe ettevaatlikuks. Kohe tunda, et õige mees.

Aga üha rohkemate meeste käepigistus, olen märganud, muutub järjest pehmemaks. Ütleksin, et lausa lödiks. Kui pärast mehist kätlemist ühe Eesti teleprodutsendiga talle märkisin, et enamik vendi, erinevalt temast, annab käe nagu süldi pihku, pöörutas ta pikemalt mõtlemata: «Pooled neist on peded või wannabe-peded.»

Võib-olla. Aga pehmete väärtuste ületähtsustamisega, mis läinud lausa naeruväärsuse piirini, võiks siin seost otsida küll. Ühiskonnas on maad võtmas tõelise, eheda mehelikkuse foobia. Hullem veel: traditsiooniliselt mehelikku meest on hakatud võrdsustama matsliku isasega, kes perest ei hooli ja naist ei aita, vaid ainult nõuab, et söök oleks laual ja pesu pestud.

See on ohtlikult vildakas – ei, suisa moonutatud klišee vanast heast mehelikkusest. Ent paraku ajab see juuri ja võrseid.

Meenub aastatagune rahvusvaheline uusmehelikkuse konverents Kumus, kus rootsi noor ajaloolane David Tjeder tõi traditsioonilise mehelikkuse ühe peatunnusena välja just homofobia. Tema alatoon: uue aja õiged mehed peavad armastama geisid, sest naistele meeldivad geid, ja kui mees tahab olla naisele hea partner, peab ta olema geilik.

Tjederi mõttevoolu kajastas tema enda riietus: paljas vöökoht välkumas ja trussikud üle puusade vajunud velvetpükste alt paistmas. Nagu mingi teismeline plika. Ei midagi mehelikku.

Aga meeste naisestamine on meilgi kanda kinnitanud. Tiina Kruus, toiduajakirja Oma Maitse peatoimetaja, rääkis mulle, et teab paljusid naisi, kelle mehed tulevad õhtul koju ja järvad heal meelel koos nendega kapsalehti ega tahagi liha. Kahju neist kohe. Sest loodus on

seadnud nii, et olemaks mehelik – mis tähendab ka sitkust ja suutlikkust naist kaitsta – tuleb paratamatult liha süüa.

Muidugi on Eestis hirmus palju mehi, kes, näib, et on ainult lihast toitunudki (ja ilmselt seda vastuvaidlemist sallimatul toonil lauale nõudnud). Need mehed tunneb eriti hästi ära suviti näiteks Hiiu- või Saaremaa praamide sadamas: neil on tavaliselt seljas kirjud trussikud ja värviline maika, mille alt punnitab suur-suur kõht; neil on jalas sandaalid ja nende juuksed on lühikeseks aetud; nad räägivad kõvasti mobiiliga stiilis «kuule, Pets, vajuta nüüd lapatsit ja anna tuld, kohe läheb kräuks», trummeldades samal ajal tehtud närvilisusega oma Nissan Patroli või Toyota Land Cruiseri kapotile; nende naised kantseldavad samal ajal vaguralt tagaistmel jõmpsikaid, söandamata mehelt abi paluda.

Vaat selliste meeste vastu tasuks sõna võtta ja neid häbimärgistada. Mitte aga normaalse, traditsioonilise mehelikkusega mehi naiselikeks vormida. Saan aru, et nonde meeste painutamine on lihtsam – aga see ei saa olla põhjus või ettekääne, et lasta tõelistel tropp-meestel meessoo marki segamatult ja jätkuvalt täis teha.

Õrn mees

Doris Kareva, poetess

Midagi kipub maailmas väga kiiva.

Minu kujutluses kuuluvad mees ja naine kokku endastmõistetavalt, millegi nimel, mis on palju kordi suurem kui nemad ja millest nad alles üheskoos aimu saavad. D.H. Lawrence kritiseeris kolmveerand sajandit tagasi abi- või kooselusid, kus paar sulgeb end suuremale maailmale, tõmbudes oma turvalisse karpi, illusiooni, et teineteist leidnuna, teineteist pidevalt peegeldades on nad ammendanud maailma müsteeriumi. Mehe ja naise kooselu tema meelest on hoopis midagi muud - nagu istuda selg vastu selga mäetipul. Kummagi ees avanevad erinevad avarused; nad saavad neist jutustada, nad toetuvad teineteisele, nad tajuvad teineteise soojust ja osavõttu läbi seljanärvi. Ja ometi on nad silmitsi omaenese tõelusega, paratamatus üksilduses - ja ühtsuses.

Paraku pole üheskoos elu ehitamine enam nii enesestmõistetav ega möödapääsmatu eluvorm, kus ühine pühendumus oleks ülem kui ajutised arusaamatused, lahkkelid, pettumusedki, nagu neid elus ikka ette tuleb. Üha enam on üle maailma kehtima hakanud hedonistlik mudel, kus mees ja naine kohtuvad, kui neile meeldib, nii kauaks, kui neile meeldib, neil tingimustel, nagu neile meeldib. See on rabe ja ajutine suhe, tulvil näilikku vabadust; selle põhjas elab paratamatu hirm osutada läbikukkunuks, ebapiisavaks, mitte küllalt edukaks, seksikaks, atraktiivseks - võimaliku kaotuse hirm, mis kammitseb enam kui töötus: kuni surm meid lahutab. See on lakkamatu käimine läbi roosipõõsaste erutava hõngu jälil, kogu aeg kriimustada saades.

W.H. Audeni mõte: “kui võrdne armastus on võimatu, las armastajam pool siis olla mu” kätkeb endas sügavat eetilist sõnumit. Parem on olla petetu kui petja; rikastavam on olla armastaja kui armastatu. Aga miks peaks võrdne armastus olema võimatu?

See matemaatika mahub ikkagi suhtesse, kus kaks inimest vaatavad teineteisele otsa, nägemata midagi muud. Ja otsekui kiigel, kus kord

üks, kord teine kerkib ja langeb, vaetakse pidevalt võrdsust, tasakaalu - otsekui oleks võimalik, et see, mida keegi mahutab enda jaoks mingisse mõistesse, on täpselt sama, mis teise jaoks. Võrdseks muutub armastus, nagu kõik muugi, kui lähtuda mingist hoopis muust mõõtkavast. Kui selle asemel, et ainiti teineteisele silma vaadata, ollakse kõrvuti, vaadates samas suunas. Nagu Karl Ristikivi kuulus tsitaat "Kõigi teede pikkus ajas on võrdne", nii ühendab pühendumus, ühine usk millessegi inimesi vaevatult, võrdlematult.

Nii vibukunstis kui vististi ka sõjalises õpetuses, nii vähe kui ma sellest mäletan, kehtib reegel: selleks, et tabada märki, tuleb sihtida kõrgemale. Kes jälitab õnne, edu või armastust, jääb alati pool sammu maha; kes järgib oma tõekspidamisi, sellele järgnevad need kolm iseenesest.

Olen ikka uskunud, et see, kes on loomuldasõõrn, on sündinud õppima tugevust; kes tugev, on sündinud õppima õrnust. Me oleme, mis me oleme - samas, kui me tajume end sellena, kes me oleme, üksnes suhtes teistega. Mind on alati hämmastanud, kui õrn, peen ja sügav on mees, kui seda vaid märgata. Millegipärast on peetud õrnust peajasjalikult naiste pärusmaaks ja mehed isegi püüavad rõhutada pigem oma tugevust. Alles siis, kui kaob vajadus midagi rõhutada, saab ilmsiks inimese ainulaadne olemus - ja siin pole mehed naistest vähem haavatavad, tundlikud, ilumeelsed ja lähedust igatsevad. Isegi kui nad on sootsiumi mõjul omandanud harjumuse sellest teisel viisil mõelda, seda teisel viisil väljendada.

Olen paraku hästi teadlik, kui palju on koduvägivalda, kuritegevust, purunenud peresid ja meeletehete käitumist. Ühel ammusel hilisõhtul, kui koolitüdrukuna oma pimedasse koduhoovi pöördusin, tundsin, et juba tükk aega mu kannul kõndinud tume kogu sööstis minu poole, kattis ühe käega mu suu ja haaras teisega minust kinni. Vankuva laterna valgel nägin korraks ta silmi - sealt paistis alasti ahastus ja raev. Esimesel hetkel, kui rabelesin end niipalju vabaks, et kõnelda sain, purskus esile küsimus: mis sinuga ometi on? Tagantjärele ei tea ma isegi, kuidas tol hetkel kaastunne minus hirmust üle kõneles - aga mis iganes oli mu ründajal plaanis, ta haare lõtvus, pooljoostes, midagi endamisi vandudes, nutt kurgus, kaugenes ta pimedusse.

Olen veendunud, et kõige jõhkramgi mees on sisimas õrn - ja ehk ongi jõhkruks haigetsaamisest sündinud äraspidine õrnus. Nagu küsib Kahlil Gibran oma „Prohvetis“: „Mis on kuri muud kui omaenese näljast ja janust piinatud hea?”

Usun siiralt, et kui ühiskond vaid annab võimaluse meestele tunnetada ja tunnistada oma sisimat õrnust ja haprust - läbipõlemissündroomini välja - annab see neile hoopis uue, sügavama ja nõtkema tugevuse. Ja kui naised pole sunnitud kaasa tegema meeleheitlikku võidujooksu kõige barbilikumale välimusele, kõige trendikamale rõivastusele, jääb neil aega märgata ja tunnustada meestes õrnust - mis alles usaldusest tõeliselt õitsele puhkeb.

Jääb aega istuda mäetipus ja jutustada avarustest, mis kummalegi avanevad.

Mees ja naine

Laine Jänes, Eesti Vabariigi kultuuriminister

Legend 13. sajandi paavst Joanist, kes hakkas avalikul üritusel sünnitama ja osutus naiseks, ei pruugi olla päris tõsi. Ajaloolased vaidlevad selle üle, kuidas see sündmus ikka täpselt aset leidis ja kas leidis.

Ometi näitab see lugu, et tähtsatele ja vastutusrikastele ametikohtadele võivad sattuda ka naised, isegi kui mehed on need kõigi võimalike piirangutega endale reserveerinud. Ma olen veendunud, et üksnes soo järgi inimese võimekust, oskusi ja teadmisi hinnata ei saa. Võib öelda isegi karmimalt: ei tohi. Inimene on tervik. Vanatestamendilik mõte, et naine on tehtud mehe küljeluust, sümboliseerib hästi inimese terviklikkust. Kuna mehest on naine „ära võetud”, siis ta on ilma naiseta poolik – midagi on puudu ja vastupidi.

Juhtivas rollis naine on samasugune naine nagu iga teinegi. Avalikus elus olemisega harjub, harjub ka juhtimisega. Suheldes teiste juhtivatel kohtadel olevate naistega, olen tabanud end mõttelt, et paljud mehed aktsepteeriksid naist juhtival kohal ta võimekuse, oskuste ja teadmiste poolest (nagu juhtus paavst Joaniga), kuid ei suuda leppida tema sooga. Diskrimineerimine, kas pole? Ühiskonnas loodud naise kuvand, mille kohaselt piisab, kui naine on ilus ja parem, kui ta ei teeks midagi, mis paistab silma, ei ole õiglane.

Iga naine tahab olla lisaks ilusale ka tark, osav ja võimekas. Samas vajab naine hellust, mõistmist ja rahu. Avalik elu, eriti poliitika, muudab paljud inimesed tiigris – nii mehe kui naise. Ta peab enda eest seisma, kriitilises olukorras lähevad mõned üle piiri ja muutuvad lausa kiskjaks.

Meestega juhtub seda tihemini. Naised esindavad tiigri leebemat poolt – pehmet kasukat ja nurru. Kodus ootab iga naine, ükskõik mis rollis ta väljaspool kodu on, mõistmist, arusaamist, toetust. Mees ja naine ei ole vastuolulised, nad on tervik – nagu puzzle – õiged tükid haakuvad omavahel ideaalselt.

Vastastikune respekt tuleb kasuks igas olukorras – nii „kodus, tööl kui puhkehetkel”. Mehed, armastage ja toetage oma naisi! Isegi siis, kui nad tugevad paistavad, vajavad nad teie hoolivust ja mõistvust väga. Naised, armastage oma mehi! Isegi siis, kui nad ei julge öelda, kui väga nad armastust ootavad!

Naised on meeste sõbrad ja mehed on naiste sõbrad

Katri Raik, Haridusministeeriumi üld- ja kutsehariduse asekancler

Kui ma teismeline olin, siis küsiti ikka, et kas poisid ja tüdrukud saavad olla (vaid) sõbrad. See küsimus pani mind õlgu kehitama siis ja paneb ka nüüd. Minu parimad sõbrad on mehed ja naiste kohtaei ütlema kunagi sõbranna. See tähendab minu jaoks automaatselt šoppamist ja klatši, st ei mingit sõprust.

Mul on alati olnud meestega kergem suhelda ja tuttavaks saada kui naistega. Olen seda seostanud sellega, et mul on endast palju vanem vend ja tädipojad. Ma kasvasingi endast vanemate poiste kõrval ja olin tõsine isatütar.

Täna on sõbrad minu jaoks need, kellele ma esimesena helistan või kirjutan, nii rõõmu (meil) kui ka mure (telefonikõne) puhul. Või siis, kui juhtub midagi ootamatut, nagu näiteks ettepanek sedasama lugu kirjutada. Sõber ise ei võta vahest nii kergesti ühendust. Kui ta pikemalt kadunuks jääb, siis hakkab mul süda valutama: eesti mees ju naljalt oma murest ei räägi, see tuleb ikka kuidagi välja petta või ära aimata. Ja siis, kui su käest otse ei küsitud, ei tohi hakata nõu andma. Sõprade puhul tuleb ka arvestada, et kui nad juba kord otsustavad Sulle rääkida, siis kõik ja lõpuni. Pane end valmis!

Kui ma tahan tõesti mõnd asja läbi arutada ja see võib olla nii maailmavalu, tööasi kui ka uus suhe, siis tuleb sõber külla kutsuda ja süüa teha ning kõõgilaua taha maha istuda. Õhtust võib saada hilisöö või varahommik ning õlut või veini võib kuluda mitte väga vähe. Aga järgmisel hommikul on lihtsam edasi minna. Kunagi ei ole veel teistmoodi olnud.

Sõpradega, just meestest sõpradega, on millegipärast eriti hea rääkida suure maailma asjust, vahest poliitikastki, tööst, tema tööst ja minu tööst, anda üksteisele nõu, õppida sõbralt uusi asju. Just nii olen mina saanud oma elu teise kõrghariduse. Ja see ei ole suurel iseloomul olnud. Nii olen ma teada saanud linnaplaneerimisest, arhitektuurist, majandusest, arheoloogiast, muuseumiasjandusest ja ajakirjandusest.

Muidugi räägivad sõbrad omavahel ka suhetest ja räägivad, muide, väga ausalt. Naisena saab ju kõige paremini oma mehest sõbrale püüda seletada, mis tema elus naise vaatevinklist vaadatuna toimub. Ja vastupidi ka. Pean ütlema, et needsamad meestest sõbrad on väga kaitsvad kaaslased ja vaikimisi ikka kole solvunud, kui keegi sulle juhtub liiga tegema. Ega nad seda kõva häälega ütle, sest meeste solidaarsus on üle kõige. Ja muidugi on need meestest sõbrad veidi armukadedad, sest sa oled ju nende omand. Nii on mehed kord loodud, andke palun andeks.

Kõige eeltooduga ei taha ma kindlasti viidata oma sookaaslastele, et nad ei olegi head sõbrad. Meie, naised, oleme üksteisele teistmoodi sõbrad. Jutustame tihti ja pikalt, käime kohvi joomas ja koos poes ja külas ning kirume oma tööd ja mehi. Pean siiski tunnistama, et minu elust on tänaseks kadunud mitmed endised head naissoost sõbrad. Mehed-sõbrad on aga igavesed. See ongi vist see mehe ja naise vahelise sõpruse erilisus.

Ilusal kevadel mõtleme ikka tihedamini, et küll me ikka oleme õnnelikud inimesed. Minu head sõbrad kuuluvad minu õnneloendi algusossa. Ma usun, et ka 25 aasta pärast teen ma ühele oma sõbrale pühapäevahommikul kiluleibu, kui ta neid soovib ja tulla saab. Ja teisele sõbrale toon maailma tipust, olgu see Seattle või Moosese mägi Egiptuses, ühe kivi, sest ta kogub neid. Teen seda seepärast, et mu sõbrad on minuga nii kodus kui siit eemal. Ja see mees, kellega mul suhe on, peab sellega leppima. Kõigepealt saab ta sõpradelt heakskiidu ja siis kiidab sõbrad heaks. Aga sõbrad on ikka minu sõbrad. Nii hea, et te, mehed ja meestest sõbrad, olemas olete.

Mees vormib naise

Urve Tiidus, Kuressaare linnapea

Pygmalionist peale, või ei, juba Evast peale on mees vorminud naist. Naine pole mehe kujundamisel kunagi olnud samavõrd edukas, kui särgi ja lipsu valik välja arvata.

Mees muutis naise kannatlikuks, kui sundis teda ürgajal koopa suus jahimeest ja saaki ootama. Mees muutis keskajal, kui kõik tuli naturaalmajapidamise korras kodus ära teha, naise töökaks. Mees näitas naisele, kui osavad näpud tol on, kui pani naise tööstusrevolutsiooni järel tehastesse möllama.

Mees avastas 20. sajandil naise tehnikalebuse, andes talle kätte autod ja arvutid. Väike tunnustav sõna ees, teine taga, juba oligi uus valdkond naise õblukestele õlgadele sätitud. Vanemad olijad mäletavad, missugune manipulatsioon oli tegelikult naiste traktorirooli kupatamine. „Nad ise tahtsid!“, öeldi. Kahekümne esimesel sajandil mõtleb mees, kuhu veel suunata seda õppimisvõimelist loodusnähtust, kelle nimi on naine. Kas ongi enam vajadust, sest naine on juba peaaegu nagu mees. Töökas, vastutustundlik, vastupidav, kalkuleeriv, riskijulge, egoistlik ja ambitsioonikas. Ootab küll vahel mehelt tunnustavat sõna, aga lepib ka sellega, kui mees kiitma ei paindu.

Eemalseisjatel jääb üle ainult mõistatada, miks on mees lubanud naisel sirguda enam-vähem võrdväärseks tegijaks – kas tõesti altruistlikel või hoopis omakasupüüdlikel ajenditel. Kas oma sügavas sisimas soovib ta tõesti, et naine arendaks välja kogu oma potentsiaali? Või vajutades õigetele nuppudele naise loomuses, saab mees rahuldada iseenda hea äraolemise iha, tõdedes samas, et kõige kaunim pilt on töötav naine.

Meeste enda metamorfoosid on vaat et huvitavamadki. Mees, kelle jaoks ürgajast peale oma pere toitmine ja katmine oli au ja väärikuse asi, on muutumas ühiskonnas perekonna lobby meistriks. Moodsa lasteaia hoolekogus on viimasel ajal kindlasti mõni sümpaatne, tark ja edumeelne mees. Ainult, et kui veel mõned aastad tagasi haaras see mees lapsevanemate koosolekule kaasa sae ja hõõvli, et miski asi

talgute korras lasteaias valmis ehitada või remontida, siis nüüd tuleb ta kogu sõnaosavuse arsenaliga ja selgitab näiteks üliveenvalt, kuidas kulutuste kasvuga ei tohi kasvada lasteaia kohatasu. Isegi 35 krooni kuus mitte. Ja mehed oskavad veenda, selles pole kahtlust.

Küsimus siiski jääb, miks mehed muutuvad perekonna toitjatest-katjatest eeskõnelejateks soodushinna kauplemises ja kaotavad autoriteeti kõikvõimsa isasena. Pehmete väärtuste esiletõus on muutnud ka tõsiselid perekonnainimesi nii, et isegi oma kõige kallima silmatera hoidmise-õpetamise teemal ollakse valmis oma mehelikku tublidust salgama. Mis siin ikka öelda, maailma imelikuks muutumine pole veel lõppenud. Võib-olla on naised õnnelikud, kui isad üldse koosolekule lähevad ja see, mida nad seal täpselt nõuavad, polegi enam nii oluline. Pääsasi, et oma mehesõna niigi naiselikus keskkonnas maksma panevad.

Või siis uuesti naistest. Ühel minu tuttavalt proual on kaks vahvat poega ja tubli mees. Üllatuslikult teatas ta kord, et tema on muutunud perekonna kõige „mehelikumaks meheks“. Kui imestusest kulme kergitasin, seletas see daam lõbustatult, et tal pole eales võimalust olla nõrk, kaevelda raske elu üle, veeretada otsustamist ja vastutamist teiste kaela või visata muid naiselikke vigureid. Alati on tema see, kes teisi sõnade ja tegudega toetab. Perekondlikus meeskonnas pole teisiti mõeldavgi. Kõigest hoolimata kõlas tema hääles uhkusnoot selle üle, et ta nii tugev on. Me, naised, oleme vist natuke napakad ikka ka.

Teise avameelsustuhinas kuulnud loo rääkis naine, kes kunagi ei abiellunud. Põhjus, miks ta üksikuks jäi, olevat olnud kirjandusklassikasse kuuluv romaan „Gösta Berlingi saaga“. Raamatut luges ta kümne-aastaselt. Lugemiselamus lõi tüdrukukesele idealistliku kujutelmaga, missugune üks tõeline mees olema peab. Paraku ei sattunud sellist uhket meest päris elus tema teele. Romantilistest ootustest üleskõetud naine kasvas üksi oma last ja põeb nüüd ebatäiuslikult kulgenud elu pärast. Oma isiklikku kahetsust ta võõrastega ei jaga. Küll tundub mõnikord, et maailma asjadesse ülikriitilise suhtumise varjus, võib olla peidus luhta läinud unistus Göstast. Miks küll neid Göstasid nii vähe on?

Need pole just kõige tüüpilisemad näited, kuid mitte ka väga erandlikud lood. Need lood kinnitavad veelgi, et meestel õnnestub naisi muuta ja mõjutada nii oma kohalolekuga kui puudumisega. Naistele on räägitud juba päris pikka aega, kuidas feministide eestvedamisel on neile välja võideldud meestega võrdsed õigused. Ja kunagi ei jäeta lisamata, missugune suurepärane saavutus see on. Jah, tõesti, naised on saavutanud vabadusi ja õigusi, mida neil pole ajaloo hämarustes olnud, millest nad pikkades undrukutes unistadagi ei osanud. Enamasti on need vabadused seotud tööga ja veel kord tööga. Sest lapse kandmist ja sünnitamist ei õnnestu kuidagi võrdsete võimaluste pinnale viia. Ja jumal tänatud. On üks ütlus: „Mehed teevad seda, mida ise tahavad, naised seda, mida peab.” Ja seda, mida peab, koguneb järjest rohkem.

Mõnede arvates on naiste iseseisvus ja emantsipatsioon nii magus, et ükski naine ei igatse enam kodukana rolli. Vaadake, kui palju on naiste õlul kohustusi. Kui suur on naiste soov maksta ise oma arveid, trügida karjääriredelitel, ummistada ülikoolide loengusaale, täita töökohti tubliduse ja entusiasmiga. Lüüa elus läbi koolitustelt ja ameerika filmidest õpitud enesekindluse ja bravuuriga. Elu sunnib, loomulikult. Teisalt kumab kusagilt läbi soov, et vahel võtaks keegi teine vastutuse ja veaks koormat nagu mehed muiste. Seda võib aimata naiste omavaheliste vestluste hetkedel, kui kontroll lobisemishimu üle on kadunud. Võibolla ma eksin. Õnneks on maailmas alles päris palju mehi, kes teevad täpselt seda, mida meestelt oodatakse. Valikurohkusest hoolimata. Selliseid mehi tasub hoida, sest nemad oskavad muuta naisi ka nii nagu need oma sügavas sisimas tahavad.

Miks ma armastan mehi?

Nelli Kalikova, Aidsiennetuskeskuse juhataja

„Isade lapsed“

Enamuste meie tunnete, arvamuste ja eelarvamuste juured ulatuvad kaugesse lapsepõlve. Vahel me teadvustame seda endale, vahel mitte. Olen 58-aastane ja olen tähele pannud, et kõik minu lapsepõlvesõbrannad olid „isade lapsed“. Enamus sõjajärgsetest noortest peredest olid täispered, üksikemad või lahutatud naised oli suhteliselt harva esinev nähtus. Pereelu tundus ka korras olevat. Ma ei tea, mis oli nendel noortel emadel väga - kas töö võttis kogu aja, kas olmemured olid liiga suured - kuid kõik me, tüdrukutirtsud, jumaldasime oma isasid. Emad olid toitjad, katjad, kooliasjade kontrollijad, õhtul koju hiljaks jäämise eest noomijad, isad aga parafraseerides klassikut „pidu, mis on alati sinuga“. Mitte pidu tänapäeva mõttes, ehk ohjeldamatu joomine või ringitõmbamine, vaid huvitav jutuaajamine, reisimine, mõtete vahetamine, nalja tegemine, looduses käimine, millegi huvitava meisterdamine. Sellest ajast on mul jäänud tunne, et isa on peres asendamatu rõõmuallikas. Mul on südamest kahju, et paljudel lastel seda täna ei ole, kaasa arvatud ka minu enda laps, ja nad isegi ei tea, millest neid on ilma jäätud.

Tasakaal: looduses olemas, ühiskonnas mitte

Täiskasvanuna ja meditsiiniga eluaeg seotud olles, olen oma nahal kogenud, mis tähendab ühe valdkonna feminiseerumine. Nõukogudeaegsed meditsiinitöötajad olid vaesed iga valitseja ajal ja ühiskond aktsepteeris seda kui midagi iseenesest mõistetavat. Ka väga vähe haritud inimene teadis, et arst on andnud Hippokratese vande ja on kohustatud abi andma. Täna nõuab isegi paadunud narkomaan, rusikas püsti, selle vande täitmist. Tuli uus aeg, kuid meedik jäi ikka vaeseks. Need pikad rahavabad aastad tegid oma laostava töö: enamus mehi lahkus meditsiinist, noored mehed enam seda õppima ei läinud. Täna need palgavaidlused ja streigid seda olukorda enam muuta

ei saa. Mille poolest siis see feminiseerumine halb on? Naised on ju püüdlid, hoolsad, kohusetundlikud, mida veel vaja... Mina nimetan seda naiste meditsiini „tikkimiseks“. Ilus ja akuraatne teine, aga haaret ei ole. Ja kui veel selline „tikkija“ hakkab juhtima ja globaalseid otsuseid vastu võtma, siis meil ongi tegemist sellise meditsiiniga, nagu ta on. Oponent ütleb, et meil ongi need vähesed mehed juhtivatel kohtadel, kuid see pole see. Nad on saanud juhtideks mitte selle pärast, et nad olelusvõitluses osutasid paremateks, vaid ainult tänu sellele, et neil on püksid jalas. Kvaliteet jääb soovida.

Samasugused valdkonnale hukatuslikud protsessid on toimunud pedagoogikas. Jääb ainult kaasa tunda meie lastele, kellel kodus on tänitav ema ja koolis kümned samasugused tänitajad.

Vastupidine sooline kaldu olek esineb Riigikogus, kus mehi on ligi 80%. Naisena on mõnikord halenaljakas jälgida, kuidas tühjast-tähjast tekib ehtne „kukepoks“, suled lendavad, veri pritsib, kakluse tegelik põhjus ammu juba ära unustatud...

Looduses on kõik tasakaalus. Erinevatel mandritel, erinevates riikides, erinevates kliima- ja olmetingimustes sünnib täpselt niipalju kui vaja tüdrukuid ja väikse varuga poisse. Loodusest võiksimine õppida, keda ja kui palju peab olema ühes või teises valdkonnas. Jõuline sekkumine loodusesse, nagu praegu Hiinas väikeste tüdrukute hävitamine, võib hiljem rängalt kätte maksta.

Soorolid laste kasvatuses

Veel 70ndate keskel selgitas Tõnu Ots väga ilmekalt, miks on vaja poiste ja tüdrukute kasvatamises erinevat lähenemist. Jällegi tulevad vead loodusseaduste eiramisest. Tüdrukud arenevad kooliaastate keskpaigani kiiremini kui poisid. Haareta pedagoogid arvavad ekslikult, et tüdrukud ongi targemad. Selle ajaga, mil poisid neile järele jõuavad, on tüdrukud kõik juhtpositsioonid hõivanud, olles klassi priimused, õpilaste omavalitsusjuhid, huvigruppide vanemad jne. Tüdrukutele lõpuklassides järele jõudnud poistel ei jää muud üle, kui teostada ennast alternatiivsete liidritena kambas või jõugus, kus suitsetatakse ning tarvitatakse alkoholi või narkootikume. Parimal juhul

tasakaalustab olukorda sport. Täiskasvanuks saades avastavad mehed, et nendelt oodatakse erakordselt palju: pere ülalpidamine, edukus, jõukus, seksuaalne suutlikkus, ühiskondlik positsioon. Igaüks ei pea vastu ja pensioniikka jõuavad vähesed...

Feministid hämmingus

Seoses oma tegevusega prostitutsiooni uurimise valdkonnas, olen kokku puutunud paljude naisliikumiste aktivistidega, mõõdukatest võrdõiguslastest marufeministideni ning võtnud osa mitmest feministide rahvusvahelisest konverentsist. Lääne ja eriti Põhjamaade feministe vaevab viimased viisteist aastat üks ja sama küsimus: miks nende mehed käivad meil seksi ostmas. Küll on tehtud meie naisi solvavaid oletusi, et meie naised on liiderlikud, et nad riietuvad nagu prostituudid, küll on püütud oma mehi karistada seksi ostmise eest, väänates kaela kriminaalteo paragraafi. Miski ei aita. Ja ainult üks asi on tegemata – peeglisse pole vaadatud. Tanksaabastega ja presentjopes „looduslähedase välimusega“, kuigi põhjamaade naiste suhtes on loodus värvidega küllalt kitsi olnud, feminist ei saa ka parema tahtmise juures olla seksuaalse külgetõmbe objektiks. Mehed on juba nii loodud, et kuidas silm näeb, nii füüsis reageerib. Mõni aasta tagasi Norras täiendõppel olles sõitsin sageli Oslos elektrirongiga. Kuna olen aeglase liikumisega, siis jooksis minust perroonil mööda sadu tööle ja õppima kiirustavaid inimesi. Need seljad olid kõik ühesugused! Uniseks mis uniseks. Ma mõtlesin tookord sügava kaastundega noormeestele, kes tahaks kena tüdrukuga tuttavaks saada, et siis peab ta küll järgi jooksuma ja näkku vaatama, sest muidu ei saa aru, kas kõnetab poissi või tüdrukut. Miks välismaalased ühest suust ütlevad, et eesti tüdrukud on väga ilusad? Ma arvan, et loodus on ilu jaganud võrdselt nii siin kui seal. Saladus peitub selles, et meie naised on jätkuvalt naiselikud nii riietuses kui ka olekus ja naiselik naine on alati seksuaalselt atraktiivsem.

Loomariik seletab nii mõndagi

Kuna ma ei ole seriaalide ja märulite fänn, siis minu lemmikuks on Animal Planet. Vaadates loomade käitumist, hakkad hoopis teisiti vaatama ja hindama inimeste käitumist. Selgub, et paljud asjad, mida me seletame moraali kategooriatega, ei sõltu üldsegi moraalist, vaid füüsilisest vajadusest või isegi meie geneetilisest koodist. Emalõvi käitumine paaritumise ajal on inimeste mõõdupuu järgi liiderlikkuse tipp: enda pealetükkiv pakkumine kõikidele isastele praidis, seksuaalselt ahvatlevad poosid, kümned suguühted ööpäeva jooksul. Inimese puhul oleks see kahtlemata *hard porno*. Kuid mis puutub siia inimene? Seksuaalne tung on üks ürgsemaid ja tugevamaid elamusi. Olgu tegemist naise või mehega, kui see tung jääb rahuldamata oma peres, saab ta rahuldatud mujal. Õnneks on möödunud keskaeg, mil ihade suretamine oli ainus aktsepteeritud käitumismudel. Tänapäeval saavad tark mees ja tark naine oma sugutungiga rahuldatud ka monogaamse pere raames, ja isegi kui füüsis on nõrgavõitu, on igasuguseid abivahendeid tänapäeval küllaga. Vajalik on ainult partnerite vastastikune mõistmine ja teise vajadustega arvestamine.

Teine, nüüd juba hirmuäratavam näide loomariigist. Inimahvide karjas viljastab reeglina kõik emased karjajuht – kõige tugevam, targem ja kõige parema geneetilise materjaliga isend. Kui juhtub, et verises võitluses saab selle karja juhiks mujalt pärit isane, on esimene asi, mis ta teeb – kägistab eelmise isase ahvipojad ja sigitab uued, nüüd juba enda omad. Jälle sama küsimus, mis puutub siia inimene? Loomulikult oleme me ahviriigist palju edasi arenenud ja sellist julmust inimühiskonnas reeglina ei esine. Kuid see näide peaks iga naise sügavalt mõtlema panema, enne kui lastele kasuisa muretseda. Tema suhtumine oma lihastesse lastesse on kindlasti parem kui kasulastesse. Kuid õnneks on ka erandeid.

Meeste ja naiste suhtumine omasoolistesse

Ammu on täheldatud, et naised suhtuvad gay-meestesse ja nendevahelistesse homoseksuaalsetesse suhetesse märksa tolerantsemalt kui mehed. Heteroseksuaalsed naised ei võta tõsiselt

lesbilisi suhteid, samas kui mehed huvi ja naudinguga jälgivad naistevahelist seksi, mida ohtralt eksploateerib ka pornotööstus. Millest on tingitud selline erinevus? Ilmselt peitub põhjus mitte kaasaegsetes vaadetes ja tolerantsis, vaid sügavamal bioloogilisel tasandil. Arvatavasti on tähtis see, et seksuaalselt ihaldatud objekt on sama, ehk heteroseksuaalsetel naistel, nagu ka geidel, on see mees, lesbidel ja heteromeestel – naine. Kõik muu on vähem tähtis.

Miks ma siis ikka armastan mehi?

Meestel on laiahaardelisem mõistus, nad on võimelised tõusma piasiasjadest kõrgemale. Ega asjatult pole teaduses (tõelises, mitte „tikkijate“ teaduses), kunstis ja luules olnud läbi aegade meeste vaieldamatu ülekaal.

Mehed avaldavad mitmekülgset positiivset mõju naistele nii perekonnas kui ka tööl, mehe silm mõjub naiste välimusele ja olekule virgastavalt ja erutavalt.

Meeste positiivne mõju lastele on vaieldamatu ja hindamatu, kahjuks tänapäeval aina harvemini realiseeruv nähtus. Reeglina märgitakse ära isade mõju poegadele, kuid ka tüdrukud oskavad hinnata isa sõprust ja lähedust.

Mees ja naine

Malmu Berg, kirjanik

Kunagi, 1960ndatel aastatel, tegid prantslased sellise pealkirja all filmi, mis oli südamlilik, ilus ja mis kogus palju vaatajaid. Praegu on pigem kombeks käsitleda meest ja naist eraldi teemadena. Ikka kuuleme meeste lühikesest elueast, naiste feminismist, üksikute naiste õnnetust elust, meeste alkoholiprobleemidest. Tegelikult võiks ja peaks mehest ja naisest rääkima hoopis nagu organismi paariselunditest: kopsud, neerud, silmad...

Vaadeldes meest ja naist koos, meenuvad mulle ajaloomerle kadunud etruskid, kellest on säilinud vaid ülestähendused kreeka ja rooma autoritel ning haualeiud. Just viimased on väga kõnekad andes tunnistust armastusest, rõõmust ja rahulolust, mida mees ja naine teineteisele eluajal pakkusid ja mille kuma kaunistab veel pärast nende siitilmast lahkumistki. Etruskidel oli kombeks kujutada inimesi enamasti paaridena, mees ja naine koos oma elu õitsees, aga ka vanaduses. Ikka teineteist hoidmas ja hellitamas, teineteisele silma vaatamas. Nendest skulptuuridest, olgu siis tegemist sarkofaagidel kujutatud või hauast leitud kujukestega, õhkub soojust, abikaasade vahelist tunnet ja meeldimist.

Ma olen veendunud, et enamasti pole need tunded perekonnas ka praegu kuhugi kadunud. Iseasi, kui palju neid näidata julgetakse ja kui palju on meie kiirustavas ajahetkes abikaasadel, armastajatel teineteise jaoks aega. See oleneb sellest, kuidas asjad peres tähtsuse järjekorda on pandud. Kas iga hinna eest rabada rahateenimise nimel või loobuda mõnedestki asjadest, mida meil esmatarbeks kindlasti vaja ei lähe ning pöörata tähelepanu inimesele oma kõrval. Millegipärast arvan, et just naine on see, kellelt selles asjas peaks tulema algatus. Ei saa abikaasale vaadata kui pidevale rahateenimise masinale või kellelegi, kes nagu ei vajakski enam hellust, õrnust ja hellitamist. Muidugi ei arva ma, et alati, kui mees kipub kodunt kauaks ära jääma, kui tal on probleeme alkoholiga või ta on pahur ja närviline, on selles süüdi naine. Aga kaudselt võib see nii olla siiski. Emal jätkub tavaliselt

hellust oma poegadele, aga samasugust soojust peaks jagama ka abikaasale. Abielu, kooselu on suur väärtus, millest saadakse aru alles siis, kui ollakse sellest ilma jäänud. Tähendab, tuleb seda hoida. Teha vajadusel selle nimel ka järeleandmisi.

On kurb, kui naine jääb üksi, aga üksijäänud mees, kes ei suuda enam uut perekonda luua, lõpetab tihti päris traagiliselt. Eesti naised on targad, tugevad, haritud, enesekindlad. Eesti mehi peetakse üldiselt tagasihoidlikeks nohikuteks. Aga on ka palju karjäärihimulisi, hoolimatuid, isegi julmi mehi, kes lähevad n-ö üle laipade: lükkavad naiskolleegi või abikaasa lihtsalt jõhkralt kõrvale, kui see nende karjääri või heaolu segab. On neid, kes kasutavad oma positsiooni ja neid, kes on juba lapsepõlvkodust saanud kaasa veendumuse – mees on midagi erilist, tõeline “looduse kroon”. Sageli paneb imestama, kui kõrgilt suhtuvad mehed naiste karjäärialastesse püüdlustesse või kui labaselt naeruvääristavad seda, mida peavad feminismiks, mis enamasti on aga ainult võrdsete võimaluste taotlus.

Ometi peaksid ju möödas olema ajad, kus talupere ellujäämine olenes tervest mehest ja tugevast hobusest. Mäletan oma esimest jahmatust noore abielunaisena, kui mehe vanematekoju jõudnuna nägin oma muidu kodus üpris abivalmis meest hoopis uues rollis. Ta viskus elutoa diivanile ja hakkas jagama ühesõnalisi käsklusi: „Pannkooki! Moosi! Hapukurki! Kisselli!” jne, mispeale tema ema, õed ja parajasti seal viibinud tädi pistsid eri suunas jooksu, tekitades toas tõmbetuulehooge ja pannes aknakardinad lehvima. Olin täiesti jahmunud ja südamesse hiilis mure ning ega läinudki palju aega mööda, kui ka minu kodus samu võtteid proovima hakati. Naispere poolt ärahellitatud poja ümberkasvatamine läks väga vaevaliselt. Usun aga, et just hea sõna ja kannatlikkus on need, mis sel puhul aitavad. Head sõna ja kannatlikkust ei vaja me mitte ainult pereelus, vaid ka paljude ühiskonnas liiga sügavale juurdunud igandite ja müütide muutmiseks. Soomes, kus valitsuses on praegu rohkem nais- kui meesministreid, ei saavutatud sellist tulemust üleöö. Ent kas see peab olema eesmärk omaette? Vastuseks tuleksin tagasi selle juurde, millest alustasin – ärgem vastandagem meest ja naist vaid nähkem neid koos, üksmeeles nagu see ju peabki olema.

Mida mees tahab?

Mart Laar, Riigikogu liige

Peale igat pidu algab taas argipäev. Meestele tähendab see sisenemist oravarattasse, millest enne maha ei pääse, kui oled end hingetuks rahmeldanud. Usume, et sellega teeme õnnelikuks oma pere ja iseenda. Saavutused on mehe jaoks tõepoolest tähtsad. Õnneks vajab mees arusaama, et suudab midagi korda saata, tuleviku kujundamisel kaasa rääkida. Kui seda tunnet pole, pole ka rahulolu.

Meeste puhul on saavutused tihtipeale mõõdetavad rahas ning kõrges ühiskondlikus positsioonis, mis tihtipeale kokku langevad. Raha on vaja perekonna ülalpidamiseks. Kui seda ei jätku, pole mees nagu õige mees, vaid juba tuhandeid aastaid tehtud naljade objekt saamatust perekonnapeast. Kui tihti on väidetud, et mees rabab maailmas vaid iseenda pärast, siis tegelikult on oma osa selles ühiskonna ja lähedaste surve.

Sellel taustal on loomulikult lihtne rääkida, et õnneks on eneseteostusvõimaluse kõrval vaja ka korras peresuhteid, õrnust ja armastust. Tänapäeva edule orienteeritud ühiskonnas tundub, et raha tagab automaatselt õnneliku perekonnaelu. Nii see tegelikult pole. Õnn pole garanteeritud ei rikkas ega vaeses peres. Õnne eest tuleb võidelda, tema eest tuleb hoolitseda nagu õrna taimekese eest, mis ilma päikese ja veeta känguks. Selleks on vaja tegelikult ühte lihtsat asja – aega, mida perega koos veeta.

See ei klapi aga omakorda kokku esimese osapoolega õnne valemist. Kui tahad maailmas midagi saavutada, pead sellele pühenduma – järelikult pole sul piisavalt aega lähedaste jaoks. Niimoodi lõhkikistuna võib kogu mehe elu lõheneda. Suurenevaid pingeid maandatakse tubaka ja alkoholiga, hulljulgete trikkide ja ettevõtmiste, uhkete autode ja meeletu kihutamisega – kõike seda ikka selle pärast, et kogu maailmale, eeskätt aga iseendale, tõestada – ma olen tõeline mees.

Sellisel viisil saavutatud edu on tihti lühiajaline. Lõpp saabub kiiremini kui arvata osatakse. Eesti suurimaks demograafiliseks probleemiks

pole mitte enam madal sündivus – see on vahepeal muuseas paisunud suurimaks Kesk- ja Ida-Euroopas – vaid lühike eluiga. Küsimus pole sedavõrd palju mitte tervishoius ega selle kvaliteedis. Kui eesti mees elab kuuekümnenda eluaastani, siis on see vanus vaid mõne aasta võrra väiksem Lääne-Euroopa eakaaslastest. Probleem on vaid selles, et eesti mees ei ela tihti nii kaua. Vähendamata eesti meeste suremust enne kuuekümnendat eluaastat, pole loota demograafilise kriisi leevendumist.

Kuidas siis varajast surma ära hoida? Siin on spetsialistide vastus lihtne – rahuldust pakuvad lähisuhted. Nii oleme tagasi ringi alguses. Mida siis ette võtta? Vahest tuletada meelde, et meheks olemise juurde on aastatuhandeid kuulunud kohustus otsustada, see tähendab julgus teha valikuid. Nii äris kui poliitikas on iga peetud ameti lakmustestiks tegelikult lihtne asi: kas sul on peale ametist lahkumist järel samad sõbrad, mis sellele asudes; kas sul on sama naine ja kas su lapsed räägivad veel sinuga. Kui need tingimused on täidetud, siis oled suutnud oma ametit hästi pidada ning sellel ka midagi saavutada. Kui mitte, siis on midagi läinud rohkem või vähem valesti.

Kindlasti on kõike seda teha raskem kui rääkida või kirjutada. Armastuseta ei tule igal juhul keegi toime. Hakkama ei saa ka võimeta ühel hetkel enda ümber vaadata ning küsida: “Mees, mis sulle siis ikka õieti tähtis on?” Seni, kuni me endalt seda küsida ning seejärel oravarattast välja astuda suudame, pole kõik veel kadunud.

Eesti (mees) vajab aega

Sulev Valner, ajakirjanik

Ajalugu on näidanud, et kui Eestile antakse piisavalt aega rahulikult omapäi areneda, siis läheb meil täitsa hästi.

Seda tõestas Wabariigi areng kahe ilmasõja vahelisel ajal, mis kahjuks jäi nii lühikeseks nagu ta jäi. Seda on näidanud viimased viisteist aastat suhteliselt head arengut, olenemata parasjagu võimul olevast valitsusest.

Sama lugu on minu meelest tüüpilise eesti mehega. Me vajame parasjagu aega, et ennast elus rahulikult tõestada. Igas mõttes ja igal pool – kodus, tööl ja mujal.

Igaüks, kes mõtleb tagasi näiteks oma kooliajale, näeb, et harva on hilisemas elus klassi edukamad ja õnnelikumad just need, kes olid koolis suured “tegijad”.

Töökohtadel ei osutu tihti pikemas perspektiivis kõige paremateks need töötajad, kes kohe esimestel töönädalatel hirmsa aktiivsusega silma paistavad. Eesti mehe parimad küljed avanevad sageli oma täiel kujul alles ajapikku.

Ka spordis küpseb tüüpiline Eesti täht pigem aegamisi ning sageli jõuab kärsitu meedia tulevase võitjaid juba eos maha kanda kui lootusetult perspektiivituid. Pärast ei taha muidugi keegi enam meenutada, mida öeldi näiteks noore Erki Noole kohta.

Probleem on, et tänases kiirustavas ja kärstus ning kiirele edule orienteeritud elurütmis nõutakse eesti mehelt sageli ebareaalselt kiireid tulemusi, kiiret reageerimist ja kiireid vastuseid kohe igale küsimusele, kirglikku ülevoolavust suhetes jne. Ehk siis kokkuvõttes – hoopis teistsugust temperamenti kui tal tegelikult on.

Mõtlikkus ja ettevaatlikkus ei ole moes. “Tasa sõuad, kaugele jõuad” mõtteviis ei kõla kuigi seksikalt. Parem 15 minutit kuulsust koos ebamäärase tulevikuga kui lihtsalt hakkamasaamine, näib kõlavat ajastu nõue, mis eesti mehele esitatakse.

Kirglikud, temperamentsed ja avatud välismaa mehed olevat hoopis paremad, kirjutatakse suhteajakirjades.

Rahu, ainult rahu, tahaks seepeale sisendada endale ja kõigile oma eesti sõpradele. Pole vaja masendusest jooma kukkuda või hakata autoroolis iga hinna eest mehelikkust tõestama. Kes pärast naerab...

Küll aja jooksul näeme, mis õige eesti mehe sisu väärt on. Peaasi on selle ajani elada.

Ole meheks!

Jaan Kaplinski, kirjanik ja luuletaja

Mehe ja naise erinevustel on sügav bioloogiline põhi. Mehe ja naise keha, ent ka psüühika vahel on mitmeid põliseid erinevusi, mille selgitamises tänapäeva neurofüsioloogia on teinud märkimisväärseid edusamme.

Kõigis inimühiskondades on mehe ja naise rollid rohkem või vähem erinevad: naine kui laste sünnitaja ning imetaja on olnud ikka seetõttu vähem liikuv, rohkem seotud koduga ning lastega. Mehe liikumisvõimalused ja seetõttu ka liikumisraadius on olnud suuremad, mehel on suurem valmidus avastada uut, ent ka suurem riskivalmidus. Väikelapsele on isa kaotus väiksem oht kui ema kaotus, nii on naisesse “programmeeritud” rohkem ettevaatlikkust ja hoolitsevust.

Ent eri kultuurides, eri paikades ja aegadel on need ürgsed mehe ja naise rollid avaldunud erinevalt. On ühiskondi, kus meestelt oodatakse käitumist, mida eesti keeles nimetatakse “mehelikuks”, kus mehele öeldakse “Ole meheks!” Mees peab olema vapper, valmis võitlema teistega, mees on potentsiaalne sõjamees. Mees ei ole sentimentaalne, ta ei väljenda oma tundeid, eriti mitte haledust, kurbust.

Meilgi on tavaline öelda, et “mehed einuta”. Samal ajal on Eestis traditsiooniline külaühiskond olnud egalitaarsem: naistel on siin olnud palju rohkem õigusi ning vabadusi kui näiteks islamimaades või Hiinas, kus naine oli kinnistatud kodu nelja seina vahele, oli rohkem või vähem mehe omand. Samal ajal ei häbenenud mehed vanas Hiinas nutta: Hiina vanas luules kohtame palju pisaraid: luuletaja (väheste eranditega ikka mees) nutab taga oma peret ja kodu.

On huvitav, et mitmetes keeltes, näiteks inglise ja prantsuse keeles tähendasid sõnad “mees “ (man, homme) sedasama, mis inimene. Nüüd, feministliku liikumise surve all, on Läänemaailmas kasutusele võetud sõnad, mis tähendavad lihtsalt inimest, sõna, mis on eesti keeles ikka olemas olnud – inglise keeles nüüd “human”, “human being”. See sõnakasutus viitab mehe eelisasendile ühiskonnas. Mees on ühelt poolt privilegeeritud inimene, tal on olnud rohkem õigusi.

Teame ju, et naised said Euroopas valimisõiguse alles XX sajandil, mitmetes islamimaades ei ole neil seda praegugi. Samal ajal pani mehe valitsev seisund talle palju kohustusi, mille täitmine ei olnud paljudele sugugi kerge ega vastanud tema psüühikale. Nii mehed kui naised on teatavasti nii kehaliselt kui psüühiliselt väga erinevad, ning ühiskonnas, kus mehe ja naise rollid on väga rangelt paika pandud, on paljudel nendes rollides püsimine olnud raske, isegi võimatu.

Teame ajaloost naisi, kes leidsid oma kutsumuse sõdalastena (näiteks Jeanne d'Arc), teame aga mehi, kes meelsamini tegelesid laste ja koduga ega tundnud mingit kalduvust sõdida, olla "mehelikud". Ka Eesti ühiskonnas on paljudel meestel olnud raske vastata kehtivale meheliku mehe ideaalile, täita nii üldsuse kui lähedaste ootusi selles vallas. Püüd olla mehelik võib meie meestele nii koolis, tööl kui kodus muutuda talumatuks koormaks, millest nad vahel püüavad vabaneda. Olgu siis lihtsalt nuttes, andes vaba voli oma "ebamehelikult" sentimentaalsusele, valides vähem meheliku töökoha (lastearst, moekunstnik, lasteaednik...) või avaldades oma tundeid näiteks kunstilises loomingus.

Palju probleeme, isegi traagikat sünnitab see, et mõnigi mees ei saa füsioloogilistel või psüühilistel põhjustel ka vahekorras naistega olla mehelik, olla naisele seksuaalpartner, olla perekonnapea, olla edukas meie konkurentsile orienteeritud ühiskonnas. Pole ime, et mõnedki väliselt edukad mehed otsivad lohutust, kompensatsiooni homoseksualismis (ka siis, kui neil pole selleks selget geneetilist soodumust) või lasevad prostituudil end sadistlikult kohelda, mängivad naise seks-orja.

Meie meeste kujutlustes seostub armuvahekord eelkõige seksiga ja seksiski peab mees olema mehelik – jõuline, valitsev, vallutav. Suutmatust selles rollis püsida avaldub kõige drastilisemalt impotentsis, erektsioonihäiretes, mis mõjuvad paljudele meestele traumaatiliselt, nad tunnevad oma mehevõimete nõrkuse pärast äärmist häbi. Peenise pikkus ja erektsiooni tugevus on tavakujutelmadest otsekui mehe mehelikkuse mõõt. Kuigi suur osa naisi on ühel meelel, et seksuaalvahekorras ei ole kumbki neist näitajatest sugugi nii oluline, nagu arvatakse.

Minevikus, eriti kiriku mõjul on seksuaalsust alavääristatud, häbenetud ja repressseeritud. Ideaalne armastus oli midagi, millega seks hästi kokku ei sobinud. Armastus, armumine oli ka midagi, mis kuulus otsekui rohkem naiste maailma. Armunud naist aksepteeriti, armunud mees oli üldsuse ja paraku ka enda silmis ikka rohkem narr. Nüüd oleme sageli kaldumas teise äärmusse, ületähtsustades seksi ja ülerõhutades “mehelikku seksi”, potentsi, peenise suurust ja kõvadust, jõulist seksuaalakti. Seks on siiski vaid osa kehalisest armastusest nagu kehaline armastus on osa armastusest üldse.

Täielikku rõõmu ja rahuldust saab inimene leida ikkagi armastuse täielikkuses. Kujutelm, et armastusest saab välja jätta kehalise poole on sama ühekülgne ja vääri kui kujutelm, et saame leida rahuldust pelgast seksist, kus puuduvad sügavamad tunded, puudub sentimentaalsus, tõeline lähedus teisele inimesele. Robustselt, ent minu meelest tabavalt on selle kokku võtnud keegi vanainimene, kes olevat öelnud umbes nii: “Teie noored ikka ei tea, misasi on armastus. Vaat kui meie vanamehega noored olime, siis me muudkui n*****e ja nutsime, nutsime ja n*****e.” Ma ei arva, et seksides peaksid mõlemad pooled just nutma, kuid ka nutmises avaldub see vabanemise tunne, purskab välja see, mida me igasuguste konventsioonide, rolliootuste ja häbenemiste tõttu oleme endas kandnud ja mis nüüd teise inimese läheduses leiab lihtsa ja loomuliku väljenduse. Nutta võib nii kurbuse kui rõõmu pärast. Ilmselt vajab inimene mõlemat. Vajab nii naine kui mees ja oleks hääl, kui mehed seda endale tunnistaksid ja ei häbeneks anda teise inimese läheduses oma tunnete täielikku vabadust, unustada selle, mis nad enda meelest peavad olema, mida nad tahaksid olla, vaid oleksid lihtsalt need, kes nad on.

Maniana ja mees

Tarmo Leinatamm, dirigent

Mida päev edasi, seda rohkem kippusin arvama, et midagi oli nagu valesti! Midagi oli nagu puudu! See tunne käis minuga kaasas igal pool. Kodus, tööl, külas, reisil. Kahtlustasin stressi, kuigi ei usu enda puhul seda olevat, sest mulle on kingitud võimalus väga erinevateks ja meeldivateks tegevusteks. Ei usu, et vastus, mis mul nüüd kindlalt käes on, tuli välguna, aga olemas ta igal juhul on.

Kuulun nende tuhandete inimeste hulka, kellele 90ndate aastate algus andis võimaluse uueks eluks. Kõik muutused pidid toimuma kiiresti, uus elukvaliteet pidi tulema loetud kuudega, iga päev pidi ära kasutama kõik pakutud võimalused. Elu tundus nagu kiirrongis. Aknast välja vaadates võis vaid aimata mööduva piirjooni. Ja mis sellest kõigest täna meeles on? Tuhkagi! Ainult elu ääremail käinud tervis.

Sinna samasse aega jääb ka mõistmatus vahemereliku maniana olemuse üle. Paistis lihtsalt laiskusena, mugavusena ja lihtsama tee valikuna. Koguni ärritas. Mida rohkem mu teed sinna kanti viisid, seda enam hakkas peas aga tekkima küsimus: kas maniana on ikka ainult laiskus ja mugavus?

Äkki on tegemist mingi elufilosoofiaga, teistmoodi arusaamaga. Igal juhul tundusid päikesevarjus istuvad taadid tervena, rõõmsana ja rahulikuna. Tundus, et maniana pole neid ilma jätnud millestki, kõik heaks eluks vajalik oli ja on olemas. Tundus, et tänu manianale on nad näinud midagi sellist, mida mina ei ole, tundnud midagi sellist, mida mina ei ole. Sai selgeks, et nad on näinud elu ennast, leidnud aega sellest aru saada, seda mõista ja tunda.

Väike kadeduse uss andis tōuke ise järele proovida – ehk siis leida aega elule, elamisele. Otsust oli raske teha. Ei kujutanud kohe kuidagi teistmoodi ette. Kes siis kõik need tegemised teeb, toimetused toimetab?

Aga siiski, astusin esimesel võimalusel kiirrongilt maha, istusin perroonil olevale pingile. Pea käis veel kiirest sõidust ringi, sees selline

tunne, et olen midagi väga valesti teinud. Aga pikapeale pilt selgines ja nägin, et ei ole ma seal ainus, õnneks.

Valed, mõttetud süümepiinad hakkasid ka tasahilju järele andma ja panin koguni tähele, et hakkasin suutma rohkem teha. Aega tekkis kuidagi juurde, kõik toimetused said toimetatud, tegemised tehtud. Hakkasin nägema rohkem. Hakkasin aru saama, mis tegelikult toimub. Ettevõtmised muutusid kvaliteetsemateks, otsused läbimõeldumateks. Ja mis olulisim – jäi aega perele, lastele, kodule.

Täna tundub tormamine mõttetuna ja mõistmatuna tunduvad inimesed, kes ütlevad, et ei ole mul aega selleks ja tolleks. Kui Sa ise ei võta aega, siis aeg võtab Sinu. Ja tihtipeale jäägitult. Nii, et ise ei saa arugi. Möödunud päev tundub sekundina, nädal minutina, kuu tunnina, terve elu vaid päevana.

Võta maniana, mitte pahatahtlikult, aga siis, kui ikka saab. Vaata, et Sinu maniana ei saa takistuseks teise manianale! Elame ainult üks kord, miks mitte siis täiel rinnal.

25 aastaga euroopa tervemate hulka

Kristo Ausmees, Tartu Ülikooli Androloogiakeskuse arst

Kui sissetulekutelt ühe inimese kohta on Eesti oma esimese eesmärgi „vanas Euroopas“ - Portugali - kätte saanud ja möödunudki, siis keskmise vanuse, rahva püsijäämise kohalt olulisemagi näitaja osas edestame Euroopa Liidus vaid lõunanaabreid lätlasi.

Täna on Eesti inimeste keskmine eluiga võrreldes arenenud riikidega madal. Nii meestel kui naistel. Mustemate prognooside kohaselt elab aastaks 2050 Eestis praeguste tendentside jätkudes ainult 800 000 inimest. Kas ka tegelikkus selline on, sõltub ainult meist endast.

Kui naiste hulgas jääme keskmise eluea poolest Euroopast maha 4 aastat, siis meeste hulgas on vahe üle kahe korra suurem, ligi 10 aastat. Kevadel avaldatud Eesti inimarengu aruanne 2006 tõi eesti meeste lühikese eluea välja kui meie riikluse ühe suurema riskiteguri.

Mis võiks olla põhjuseks, et eesti mehed nii vähe elavad? Vähene teadlikkus, hirm oma murest arstile rääkida, mõnuainete liigtarbimine või meie liialt materiaalsetele väärtustele suunatud ühiskond?

Tõenäoliselt kõik neli, kuid eelmise aasta sügisel korraldatud üleriigiline eesnäärme vähi teavituspäev näitas, et üheks suurimaks probleemiks on vähene avalik teavitustöö. Üleriigilise meediakampaania võimu ja tugevust näitab fakt, et meestearstide vastuvõtu järjekorrad löödi sassi mitmeks kuuks ja praegugi on vastuvõtule saamisega probleeme. Pole vajalik, et inimesi teavitataks pidevalt kasvajaohust, kuid informatsioon tervislike eluviiside ja tervise kohta peaks kindlasti olema üks osa riiklikust tervise poliitikast.

Internetist leiab abi

Üheks uueks võimaluseks, kuidas kiiresti oma tervise kohta rohkem teavet saada, on võimalus külastada tervisele suunatud internetiportaale. Juba mõnda aega tegutsevad portaalid ereksioon.ee ja eesnaare.ee, hiljuti avatud viljatus.ee on abiks nii meestele kui naistele.

Kõikidelt nendelt lehtedelt võib leida vajalikku informatsiooni terviseiga seonduva kohta. Häbenejate ja virtuaalelu elavate inimeste jaoks on see üks võimalus saada esmast teavet oma terviseiga seotud küsimustele. Internetis läbi viidud anonüümse küsitluse alusel pole 60% Eesti meestest oma terviseprobleemidega arsti poole pöördunud. Probleemi eitamine toob kaasa peresuhete halvenemise, tülid töökaaslastega ja negatiivse hoiaku kogu ühiskonna suhtes. See omakorda tekitab tervishäireid ja stressi.

Paljude teiste uuringu alsuel võib öelda, et mehed jõuavad oma hädadega arsti juurde alles paari aastase kannatamise järel. Samas on selge, et haiguse varases staadiumis on ravi tulemused paremad, mitu aastat kestnud haiguse puhul muutub ravi aga järjest keerukamaks ja vähemtõhusaks. Eesti mees käib arsti juures keskmiselt 1,4 korda vähem, kui tema tütar, naine või ema. Interneti terviselehed soovivad anda oma panuse, et see vahe tulevikus väheneks.

Sisu või kest

Eesti mehe tervise kõige suuremad vaenlased on alkohol, tubakas ning ületöötamisest tingitud stress ja energia defitsiit. Enamasti kõik kolm koos.

Uuringute põhjal esineb Eestis pea igal kümnendal inimesel probleeme alkoholiga. Arvestades, et igaüks neist umbes 150 000st puutub igapäevaselt kokku vähemalt kolme inimesega, tähendab see, et alkohol tekitab probleeme pooltele eestimaalastele - olgu iseenda või lähedaste kaudu.

Varakevadise Riigikogu valimiskampaaniaga seoses lootsin, et valimisdebattides keskendutakse sel korral rohkem ka rahva tervisenäitajatele, selle põhjustele ja tagajärgedele. Kasvõi teemal: kumb on tervisele olulisem, kas läbida suuskadel kuninglik Vasaloppet või sättida ennast olümpiavõitjatega ühisele pildile. Ehk kumb on tähtsam - väline või sisuline pool?

Eestis jätkuvalt väline pool. Halenaljakas on väidelda teemadel, kas alkoholiaktsiisi 10% tõus viib majanduse tasakaalust välja või mitte, kui

samal on uuringutega selgitatud, et alkoholist ja tubakast Eesti ühiskonnale tekitatud kahjud on rahalises väljenduses ligi 5 korda suuremad kui maksulaekumistest saadav tulu. Eelmise aasta alkoholi ja tubaka aktsiisi laekumine riigieelarvasse oli 3,2 miljardit krooni, kaudne kahju seega ligi 16 miljardit, neljandik kogu riigieelarve mahust. Kas tekitatav kahju hoiab Eestit majandusreitingu stabiilsena?

Alkoholile karmid piirangud

Kuigi kogu maailmas on WHO hinnangul alkohol terviserikete tekitajate hulgas kolmandal kohal, on alkoholipoliitika tänase ja lähituleviku Eesti ühiskonna kõige laiaulatuslikumalt tervist ja heaolu kahandav tegur. Alkoholi arvele saab kirjutada suurema osa meie keskel aset leidvatest vigastustest ja mürgistustest. Skandinaavia riigid tegid otsuse "riigialko" kasuks ligi veerand sajandit tagasi, ka nendes riikides oli tollal alkoholi tarbimine kõrge ning hakkas kahjustama ühiskonna toimimist. Võeti vastu otsus alkoholimüügi riigistamise kohta ja täna me teame, kui hästi see on mõjunud majandusele ja üldisele heaolule meie lähinaabrite juures. Fakt, et Euroopa ühes edukamas riigis, Norras, on ühe inimese kohta ligi 40 korda vähem alkoholipoode kui Eestis, on niivõrd kujukas, et kommentaare ei vajagi.

Eeldused selleks, et viia Eesti inimeste keskmine eluiga Euroopa tasemele, on kinni meie enda käitumises ja teadlikkuses. Et riskikäitumist vähendada, peab tõhustama ka riiklikku tervisepoliitikat.

Artiklitekogumik “Mees ja Eesti” sisaldab kokku 19 erinevat arvamustlugu eesti meeste kohta. Eesti avaliku elu tegelaste poolt kirjutatud artiklid on ilmunud meesteportaalis mees.eu. Antud kogumik sisaldab neist vaid väikest valimikku.

Kogumiku väljaandmist rahastati Avatud Eesti Fondi võrdõiguslikkuse programmist, mille eesmärgiks on soodustada soolise ebavõrdsuse vähendamist ühiskonnas ning edendada nais-, mees- ja soouuringute arengut Eestis.

Kogumiku väljaandjaks on MTÜ ABC Arendus, mis on meesteportaali mees.eu haldaja ja arendaja. Portaali eesmärgiks on kaasa aidata meeste rolli paremale teadvustamisele ühiskonnas ning tähelepanu juhtimine küsimustele ja probleemidele, mis meest igapäevaselt ümbritsevad.